

Adómentes gazdaság

Megjelent: Budapest, HVG. 1991. január 10.

Sok koncepcióról csak a megvalósításakor derül ki, hogy nem egészen úgy működik, ahogy az várható lett volna. Liska Tibor koncepcióját (Liska Tibor : A munkapiaci reform vállalkozói koncepciójának kiterjesztési lehetőségei a keleti átalakulásban. Valóság, 1990. 11. szám.), amely az adómentes gazdaság létrehozását javasolja, nem fenyegeti az a veszély, hogy egyhamar kipróbálásra kerül.

Én - mint jó fiúhoz illik - lelkesen mesélem a koncepciót ismerőseimnek, és azt tapasztalom, hogy mind a közgazdászok, mind a laikusok lényegében azonosan reagálnak. (Az udvariasabbak azt mondják, hogy ekkora marhaságot még sose hallottak.) A legfőbb ellenérv az, hogy ilyen sehol sincs a világon.

Persze, én nem az eredeti koncepciót mesélem, mert annak nem értem minden részletét, de megpróbáltam az általam érthető részletekből egy szerintem konzisztens modellt fabrikálni. (F.Liska Tibor : Formalizált modell '82. MKKE Vállalkozáskutató Csoport kiadvány, 1982. Ez a modell még a Vállalkozáskutató Csoport 1978-82 között rendezett vitáin alakult ki.) Most e modell leegyszerűsített, tömör változatát szeretném ismertetni. Ez a változat nem tartalmazza sem az "embertőke" sem a környezeti vagyon kezelésre vonatkozó részeket és a "társadalmi örökség" - ami viszonylag jól kidolgozott eleme a modellnek - sincs említve.

Természetesen nem gondolom, hogy az itt felvázolt modell hipp-hopp megvalósítható, de nem értem miért nem veszi senki komolyan, miért nem kerül szóba, mint a privatizáció egyik alternatívája. Azt hiszem, a közeljövőben mindenképpen egy kísérletnek leszünk résztvevői, de azt nem hiszem, hogy bárki meg tudná mondani az egyedül üdvözítő megoldást. Ha már kísérletezünk, ne csak egyféleképpen tegyük, - már a kockázat csökkentése érdekében is - próbáljunk ki több lehetséges irányt. Miért ne lehetne éppen ehhez hasonló az egyik?

Feltételezések

Egy modell csak akkor elfogadható, ha azok a kikötések és hipotézisek, amelyekre épül, helytállóak. (Ez persze csak szükséges feltétel.) Megpróbálok felsorolni ezek közül néhányat, bár nem gondolom, hogy általánosan elfogadottak lennének, de hinni éppen lehet bennük.

- Van elegendő számú vállalkozó, aki hajlandó hitelt felvenni, és azt (vállalkozói) tulajdon szerzésre fordítani.
- Kialakítható olyan bankrendszer, amely a hitel kihelyezést, és az ezzel kapcsolatos adminisztrációt lebonyolítja.
- Kialakítható olyan jogrend, amely ezen hitel igénybevételét állampolgári jogon lehetővé teszi, és a feltételeknek eleget nem tevőket megbünteti és kizárja a részvételből.
- A vállalkozók túlnyomó többsége reális vállalkozásokba kezd (nem bukik meg).
- A visszafizetett hitelek újra kihelyezhetők az aktuális piaci kamatláb szerint.
- Piaci körülmények között a vállalkozók nem használják ki a rendelkezésükre álló teljes hitelkeretet, jelentős (ésszerű) biztonsági tartalékot hagynak.

- A hagyományosan működő gazdasággal párhuzamosan működhet az alábbi szabályok szerinti "vállalkozási" szektor, sőt, több ilyen szektor, ezen szabályok különböző variánsaival.
- A gazdaság hatékonyabban működik, ha szereplői több alternatíva közül választhatnak, és kevesebb a kényszerből elfogadott játékszabály, még akkor is, ha a szabályokat többségi döntéssel (demokratikusan) alakítják ki.

Az állami bevételek

A gazdaság közös költségeinek fedezésére szükség van mondjuk évi 600 milliárd Ft-ra. A vállalkozásba adható állami vagyon mondjuk 2000 milliárd Ft. Ha ezt a tőkét 30 %-os kamatra sikerül "kihelyezni", az hosszútávon fedezi az állami költségeket. Ha a versenyezni (vállalkozni) kívánók várható száma 100 ezer fő (a lakosság 1 %-a), és fejenként 50 millió hitelkeretet kapnak, akkor összesen 5000 milliárd Ft értékben "vásárolhatnak". Azonban ha átlagosan csak 40 %-ig veszik igénybe a hitellehetőségeket, akkor a gazdaság közös költségeit hosszútávon fedezik az igénybevett hitelek kamatai.

(A példában szereplő számok légből kapottak. A 30 %-os kamatláb talán magasnak tűnik, de induláskor alkalmazkodni kell a pillanatnyi környezethez. E jelentős hitelkínálat - már rövidtávon is - csökkentheti a kamatlábat. A 40 %-os hitelkeret kihasználást nem csak a biztonsági tartalék képzés indokolja, hanem - mint később látni fogjuk - az is, hogy a vállalkozásba vett vagyon másodlagos forgalomban is megvásárolható ugyanezen keretből.)

A fenti kalkulációban nem világos, hogy melyek a függő és melyek a független változók, de a feladat mindenképpen megoldható, ti. hogy mekkora hitelkeret adható a versenyezni (vállalkozni) kívánóknak úgy, hogy a privatizált (vállalkozásba adott) tulajdonok jövedelmei (tőke kamatai) fedezzék a gazdaság várható közös költségeit (=költségvetés).

Vállalkozásba adás

A jelenlegi állami tulajdon tehát árverésre kerül és a vállalkozók megveszik a hitelkeretük (vagy egyéb forrásaik) terhére. Azonban - és ez a koncepció leglényegesebb eleme - az új tulajdonos nem magántulajdonos lesz, hanem Liska-féle marginális tulajdonos. Ez a tulajdonforma azt jelenti, hogy a tulajdonos csak akkor és addig gyakorolhatja a tulajdonosi jogokat, amíg ő tudja az adott vagyont a leghatékonyabban működtetni.

Ez a tulajdon csak annyiban különbözik a magántulajdontól, hogy a tulajdonos nem monopolizálhatja a vagyont, hanem el kell adnia az első jelentkezőnek, aki az aktuális áron hajlandó megvenni. Az aktuális árat természetesen a mindenkori tulajdonos szabja meg.

Ez technikailag úgy valósulhat meg, hogy a vállalkozás "tulajdon-lapján" a szokásos adatokon kívül szerepel az aktuális ár is, amit a tulajdonos bármikor megváltoztathat, de ezen az áron el kell adnia, ha jelentkezik egy vevő. Az aktuális ár után a tulajdonos évi néhány ezrelékes járulékot tartozik fizetni, ami az adminisztrációs költségeket hivatott fedezni. (Az adminisztrációs költségek nem indokolnak ekkora járulékot, de számolni kell a vállalkozási szektorban keletkező nem behajtható veszteségekkel is.)

A tulajdonosnak tehát olyan szinten kell az árat tartania, hogy ne járjon rosszul, ha akad egy vevő, de ezen belül minél alacsonyabban, hogy ne fizessen feleslegesen járulékot. A járulék

felfogható úgy is mint biztosítási díj, ami védi a tulajdonost a "ki licitálástól". Minél magasabb árat állapít meg, annál nagyobb a biztonsága és a biztosítás díja. (Egy millió után néhány ezer nem tekinthető drága biztosításnak.) (Az állami tulajdon vállalkozásba adása több lépcsőben történhet, a kisebbekkel kezdve. A nagyobb egységeket, amiket már nem érdemes feldarabolni, - azaz feldarabolva csökken az értékük - vállalkozói csoportok, vagy - addigra már - tökeerősebb vállalkozók vásárolhatják meg. A vállalkozói csoportok együttes hitelkeretük terhére vásárolhatnak, de a hitelt mindenki személyesen kapja. A kezdeti kockázat csökkentés érdekében, esetleg - minimális - saját tőke hozzájárulás is megkövetelhető.)

A vállalkozó kötelezettségei

Mindegyik vállalkozási szektorban működik valamilyen pénzügyi intézmény, amely kezeli a hitelszámlákat és a hitelkeret kimerülése esetén (csőd)eljárást indít. Ha valamelyik vállalkozás tulajdonost cserél, akkor az új tulajdonos hitelszámláját megterheli a vállalkozás aktuális értékével és az előző tulajdonos számláján jóváírja ugyanezt az értéket. A tulajdonosokat - a hitelkamatok és a járulék fizetésén kívül - semmilyen adó nem terheli. Még a hiteleket sem kell törleszteniük, csak fizetni a mindenkori piaci kamatokat. Természetesen, ha törlesztik a hitelt, akkor mentesülnek a további kamatterhektől.

A vállalkozás alkalmazottainak sem kell jövedelemadót fizetniük az itt kapott fizetésük után. (A társadalombiztosítás külön kérdés. Esetleg kötelezővé lehet tenni, de ez nem adó, hanem egy igénybevett szolgáltatás díja.)

A vállalkozóknak rengeteg energiája szabadul fel, mivel nem kell újabb trükkökön törni a fejüket az adóhatóságok kijátszására, és az adóhatóság személyzetét sem kell eltartaniuk. Minden energiájukat a vagyoni (a nemzeti vagyoni) gyarapítására fordíthatják, amiben nagyon is érdekeltek. Érdekeltek az utód "kinevelésében" is, hiszen ha sikerül eladni a vállalkozást, a teljes összeg (illetékmentesen) rendelkezésükre áll, amivel újabb vállalkozásba kezdhetnek. Az így pozitívvá váló számláról nem lehet korlátlanul felvenni a pénzt, csak a jövedelmeket (kamatokat), de más vállalkozások finanszírozására igénybe vehető. (Ez a korlátozás a későbbiekben enyhíthető.)

Az állam szerepe

A koncepcióban nem kap nagy szerepet az állam, legalábbis nem hagyományos szerepet. Megszűnnek a jövedelmek ellenőrzésével és az adóbehajtással kapcsolatos funkciói, ami a költségeit is jelentősen csökkenti. Az egész koncepció piaci viselkedést kíván minden szereplőtől. Tehát itt mindenki ajánlatokat tesz, vagy - ha tetszik - elfogadja a másik ajánlatát, esetleg megpróbál jobb feltételeket kialakítani, de az "üzlet" csak akkor jöhet létre, ha minden résztvevő közös állásponton van. Akinek nem tetszik egy ajánlat, az nem kénytelen elfogadni, még akkor sem, ha kisebbségben van.

Itt az államnak nem az a feladata, hogy kitaláljon és rákényszerítsen egy szabályozást a gazdaságra, hanem az, hogy felkínáljon lehetőségeket, amiket - akik látnak benne fantáziát - elfogadhatnak. Tehát az állam is vállalkozni kényszerül. Olyan új lehetőségeket kell teremtenie, amikre talál vállalkozókat, akik hajlandók átvenni és vállalkozás formájában működtetni, vagy szolgáltatásként megvásárolni azokat.

(A jelenleg költségvetésből finanszírozott tevékenységek között is akad olyan, amit vállalkozásba lehet adni és szolgáltatásként üzemeltetni. Pl. az oktatás, az egészségügy terén biztosan sokan fizetnének magasabb szintű szolgáltatásokért, ha lenne miből. Talán még olyan lakókörzetek is lennének, akik a jobb közbiztonságot szolgáló rendőrségnek is hajlandók fizetni stb. A választási lehetőséget kínáló megoldások előnyösebbnek tűnnek. A jelenlegi rendszerekben nincs - vagy nagyon áttételesen van - beleszólása az adófizetőknek abba, hogy mire költsek a befizetett adókat. Ha ugyanazt az összeget, mint vásárló költi ugyanarra a célra, valószínűbb a kölcsönösen előnyös helyzet kialakulása.)

Aki akar, adózhat is

Semmiképpen nem lenne kívánatos egy ilyen modellt - az alapelveivel is ellenkezően - kötelező érvénnyel bevezetni. Annál is kevésbé, mert rengeteg részlet még kidolgozásra vár. Ha egyáltalán lesz ehhez hasonló, az csak kísérletezések sorozatán keresztül alakulhat működő rendszerré.

Elvileg annak sincs akadálya, hogy párhuzamosan működjenek a hagyományos gazdasági szektorok és ilyen típusú vállalkozási szektorok. (Jelenleg is más-más szabályok vonatkoznak különböző gazdasági szférákra.)

Versenyeztetni kellene a gazdasági mechanizmusokat is, a vállalkozók majd eldöntik melyik szabályzat szerint szeretnének inkább tevékenykedni. Biztos van olyan is, aki adózni szeretne.

[F. Liska Tibor](#)

Budapest, 1990. december 10.